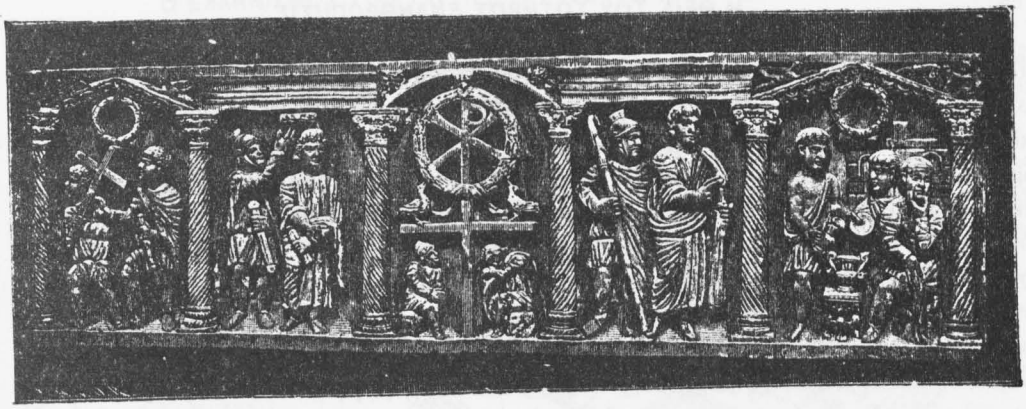

Ἀνάγλυφον τοῦ Δ΄ αἰῶνος παριστάνον τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ
(Λατερανὸν Μουσεῖον Ρώμης)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Οὕτως εἶχεν ὁ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Αἱ πόλεις ἦσαν σχεδὸν ὅλαι ἑλληνικαί, ἡ δὲ χώρα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξελληνίζετο, ὅτε ἐν ἔτει 30 τῆς τοῦ Αὐγούστου μοναρχίας ἐγένετο ἐν Παλαιστίνῃ ἡ θεία ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καθὼς πρὸ τριῶν καὶ ἡμίσεος ἑκατονταετηρίδων ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑψώσασα τὴν σημαίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὥρμησεν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα περιβληθὲν τὴν πανοπλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διαλεκτικῆς καὶ πολιτείας ὥρμησεν ἤδη ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης πρὸς κατάκτησιν τῆς Δύσεως. Τῷ ὄντι εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ συνετέλεσαν βεβαίως πολλὰ καὶ ποικίλα πράγματα. Πρῶτον πάντων τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ αἴτιον ὑπῆρξεν ἡ θεία τῶν δογμάτων αὐτοῦ τελειότης· ηὐδοκίμησεν ἔπειτα καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι, ἕνεκα τῆς πρὸ πολλοῦ ἀρξαμένης μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν θρησκευμάτων πάλης, εἶχον ἤδη νεκρωθῆ αἱ ἀρχαῖαι δοξασίαι, ἡ δὲ κοινωνία, μάλιστα ἡ λογιωτέρα κοινωνία, ἐστερήθη πάσης πίστεως, καί, πλανωμένη ἠθικῶς ἐν ἐρήμῳ αὐχμηροτάτῃ, ἐπεζήτει ὅασίν τινα ψυχικῆς παραμυθίας. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ νέου θρησκεύματος συνετέλεσε πρὸς τούτοις καὶ ἡ διὰ τῆς ἑλληνικῆς κατακτήσεως ἐπιγενομένη συγχώνευσις τῶν διαφόρων τύπων τῆς θεότητος, ἡ προπαρασκευάσασα. ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, τὰ πνεύματα εἰς τὴν κατάληψιν καὶ τὴν παραδοχὴν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. Ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητος τῆς Προνοίας εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ὡριμάσει ὥστε ὁ Πλούταρχος, ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ τῇ ἐπιγεγραμμένῃ «περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος», ρητῶς συμπεραίνει ὅτι δὲν ὑπάρχουσι θεοὶ ἕτεροι παρ' ἑτέροις, οὐδὲ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, οὐδὲ βόρειοι καὶ νότιοι, ἀλλὰ τὰ πάντα ὑπὸ *ἑνὸς λόγου* κοσμοῦνται καὶ *μιᾶς προνοίας* ἐπιτροπεύονται, ἄλλως ὑπ' ἄλλων ὀνομαζομένων. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἤδη ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς εἰργάσθη ἐπιτυχῶς περὶ τὴν διάνοιξιν τῆς λεωφόρου δι' ἧς ἔμελλε νὰ βαδίσῃ ὁ χριστιανισμός. Ἀλλ' ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἴσως διηυκόλυνεν τὴν